

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

УДК.: 336.71

Андрейків Т. Я.,

к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, кредиту та страхування, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Чуй І. Р.,

к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, кредиту та страхування, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВСЬКИХ ГРУП НА ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджено присутність та діяльність банків іноземних банківських груп та визначено їх вплив на банківську систему України. Проаналізовано динаміку зміни кількості банків іноземних банківських груп та встановлено основні причини скорочення їх кількості. Визначено структуру власності активів банківської системи України. Виокремлено основні перспективні заходи для нормального функціонування банківської системи України. Встановлено, що під впливом іноземних банків вітчизняні банки мають загрозу втрати своєї частки на ринку та погіршення конкурентоспроможності, тому вони вимушені швидко реагувати на умови середовища, що дасть змогу наблизитися до показників діяльності іноземних банків, що в результаті позитивно вплине на їх конкурентні позиції.

Ключові слова: банківська система, банки іноземних банківських груп, іноземний капітал.

Andreikiv T. Y.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Credit and Insurance, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Chuy I. R.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Credit and Insurance, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

THE INFLUENCE OF THE ACTIVITIES OF BANKS OF FOREIGN BANKING GROUPS ON THE FUNCTIONING OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

Abstract. The article investigates the presence and activity of banks of foreign banking groups and determines their influence on the banking system of Ukraine. The dynamics of changes in the number of banks of foreign banking groups and the main reasons for reducing their number are analyzed. The structure of ownership of assets of the banking system of Ukraine is determined. The main perspective measures for the normal functioning of the banking system of Ukraine are outlined. It is established that under the influence of foreign banks, domestic banks are threatened with their market share loss and competitiveness deterioration, therefore they are forced to respond quickly to environment conditions that will allow them get closer to the performance indicators of foreign banks, which will have a positive effect on their competitive positions.

Keywords: banking system, banks of foreign banking groups, foreign capital.

Постановка проблеми. У сучасних реаліях особливої актуальності набувають питання активізації банківської діяльності в контексті її вагомого значення у стабілізації економічного розвитку в Україні у період глобальних економічних потрясінь, появи нових ризиків і загроз. Подолання кризових явищ у банківській системі залежить як від функціонування банків із національним капіталом й зміцнення їх фінансової стійкості, так і від позицій іноземних банків на національному фінансовому ринку, які сьогодні складають гідну конкуренцію вітчизняним банкам та суттєво впливають на задоволення потреб населення і суб'єктів національної економіки в банківському обслуговуванні.

Сьогодні банківська система України відкрита для входження іноземного капіталу, а всі банки, незалежно від походження їх капіталу, підлягають нагляду і контролю на загальних умовах, тобто діють в одному правовому полі.

У забезпеченні фінансової стабільності держави та підвищенні рівня розвитку економіки країни провідну роль відіграє банківська система. В Україні саме в умовах європейської інтеграції, коли існує необхідність досягнення рівня розвитку економіки розвинених країн світу, постає питання зміцнення банківської системи. Одним із важливих джерел підвищення капіталізації банків і фінансування економіки є іноземний капітал. На сучасному етапі банківська система й економіка України потребують притоку іноземних інвестицій і тому існує необхідність визначення форм та умов залучення іноземного капіталу в банківську систему.

Наявність банків з іноземним капіталом в Україні позитивно впливає на розвиток фінансової системи, сприяє залученню іноземних інвестицій і розширенню ресурсної бази соціально-економічного розвитку. Однак є досить серйозні фінансові й економічні ризики швидкого зростання частки іноземного банківського капіталу, пов'язані з можливою втратою суверенітету у сфері грошово-кредитної політики, можливим посиленням нестабільності, несподіваними коливаннями ліквідності банків, спекулятивними змінами попиту та пропозиції на грошово-кредитному ринку, можливим відпливом фінансових ресурсів. Тому вирішення питання про форми й масштаби розширення присутності іноземного банківського капіталу на ринку банківських послуг має бути підпорядковано стратегічним цілям соціально-економічного розвитку, підвищення національної конкурентоздатності, економічної безпеки, зміцнення грошово-кредитної системи України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи України присвячена низка наукових публікацій Н. Шелудько, О. Барановського, К. Павлука, В. Гейця, А. Мороза, Т. Смовженко, Ф. Шпиго, О. Васюренка, О. Вовчак, О. Дзюблюка, А. Єпіфанова, М. Савлука, Н. Савченка, І. Сала, В. Стельмаха, А. Кузнецової та інших авторів. Вивченням проблем і переваг присутності іноземного капіталу займалися вітчизняні та зарубіжні учені: В. Д. Базилевич, О. І. Барановський,

І. В. Буковський, В. В. Вітлінський, В. М. Гесць, В. В. Корнєєв, В. Є. Новицький та ін. Активно досліджували позитивні та негативні наслідки присутності іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі Ю. Прозоров, І. Лютий, В. Міщенко, Р. Корнилюк, Є. Осадчий, В. Подчесова, С. Шумська. Крім того, досліджуючи основні мотиви і ризики участі іноземного капіталу у банківському секторі країни, вітчизняні вчені (В. Гесць, О. Дзюблюк, А. Шаповалов та ін.), наголошуючи на позитивній ролі іноземних банків у підвищенні капіталізації вітчизняної банківської системи в період економічного зростання, неодноразово звертали увагу на великий ризик відпливу іноземного капіталу в періоди потрясінь і випробувань кризовими явищами фінансового характеру.

Постановка завдання. Метою дослідження є особливості діяльності банків іноземних банківських груп в Україні та їх вплив на розвиток вітчизняної банківської системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим джерелом фінансування економіки у переважній більшості країн світу є іноземний капітал. Стабільний розвиток банківської системи та економіки України потребує вирішення важливих питань, серед яких проблеми залучення іноземного банківського капіталу в Україну, відкриття філій іноземних банків, безпека вітчизняного банківського бізнесу. Дослідження становлення іноземного банківництва на українських землях переконує в тому, що з економічним розвитком у країні з'явилися можливості для залучення іноземного капіталу в банківську систему. Початком історії розвитку вітчизняної банківської системи вважають період після прийняття Декларації "Про державний суверенітет України" у 1991 р., коли постало питання про створення власної фінансово-кредитної системи. У цей час на законодавчому рівні закріпили за нашою державою право на самостійне формування власної банківської системи та створення банків в Україні та ухвалено Закон України "Про банки і банківську діяльність", який став фундаментом формування нової банківської системи [63, с. 144].

Основні тенденції залучення іноземного капіталу в банківську систему України простежуються на підставі періодизації розвитку банків з іноземним капіталом [4; 7]. Історично процес їх розвитку та створення поділяють на кілька періодів. Критерієм поділу є кількісні параметри змін обсягів іноземного капіталу, а також якісний критерій – активність створення та функціонування банків з іноземним капіталом в Україні (табл. 1).

Як видно з узагальненої характеристики етапів розвитку банків з іноземним капіталом, можливості залучення іноземного капіталу до вітчизняної банківської системи з'явилися ще з проголошенням незалежності України.

В Україні створені і діють банки з іноземним капіталом як дочірні структури, філії або представництва.

Таблиця 1

Основні етапи розвитку банків з іноземним капіталом України

Етап	Характеристика етапу
Початковий (1991-1992 рр.)	Характеризується незацікавленістю з боку іноземних інвесторів щодо вкладення капіталів у банківську систему України, що пов'язують передусім з початком формування нової банківської системи, яка після розпаду Радянського Союзу перебувала фактично в стані занепаду. Повна відсутність іноземних капіталів в умовах адміністративно-командної економіки України, державна монополія, підпорядкування та контроль за діяльністю банків зумовлювали необхідність визначення можливостей виникнення нових приватних банків і банків з іноземним капіталом.
Зародження (1993-1995 рр.)	Початок залучення іноземного капіталу та створення перших банків з іноземним капіталом. У цей період в Україні існувала значна кількість банків (на кінець 1993 р. – 211 установ) і вже у 1994 р. було створено 12 банків з іноземним капіталом, з яких один – зі 100 % участю нерезидентів.
Активізація (1996-1997 рр.)	Початок економічного зростання, що спричинило прихід зарубіжних інвесторів і зростання кількості банків з іноземним капіталом на українському ринку. Упродовж 1996-1997 рр. було створено 10 банків зі 100 % іноземним капіталом. Обсяги іноземного банківського капіталу станом на кінець 1997 р. охоплювали 247 млн грн., що становило 15,8 % статутного капіталу всіх банків України.
Стабілізація (1998-1999 рр.)	Відбувалося становлення та зміцнення позицій існуючих банків з іноземним капіталом на ринку України. Діючі в Україні банки з іноземним капіталом у цей час зайняли власну нішу на ринку і закріпили свої позиції у проведенні найпопулярніших банківських операцій. Крім того, було зареєстровано ще 8 банків з іноземним капіталом, а також три представництва іноземних банків.
Інертність (2000-2004 рр.)	Втрата зацікавленості з боку західного іноземного капіталу щодо вкладання коштів у вітчизняну банківську систему. У цей час кількість банків з іноземним капіталом в Україні зменшилась у 1,6 р. Якщо у 2000 р. їх налічували 31 банк або 15,9 % від загальної кількості банків в Україні, то вже станом на кінець 2004 р. їх залишилось лише 19 або 10,5 % від загальної кількості вітчизняних банків.
Відродження (2005-2007 рр.)	Характерний появою у банківській системі іноземних капіталів з країн Європи: Франція, Італія, Австрія, Угорщина, Нідерланди, Швеція, Ісландія, Чехія, а також з Росії. Простежувався ажіотажний попит західних інвесторів на український банківський капітал і прихід іноземних інвесторів у банківську систему України саме з європейських країн. У цей час кількість банків з іноземним капіталом, що були зареєстровані в Україні, збільшилась у 2,5 р.
Вичікування (2008-2010 рр.)	Характеризувався вичікуванням і подоланням наслідків фінансової кризи, яка склалася у світовій фінансовій системі. Іноземні інвестори активізували свою діяльність лише на початку періоду, коли кількість банків з іноземним капіталом збільшилась впродовж 2008 р. на п'ять і становила 53 банки проти 47 з участю нерезидентів – на початку 2008 р.
Трансформації (2011-2012 рр.)	Додаткових перешкод у функціонуванні іноземного банківництва в Україні додала світова фінансова криза, яка спричинила з початку 2011 р. часткове згортання діяльності (зокрема, скорочення роздрібного кредитування) або ж і повний вихід з українського ринку таких відомих міжнародних банківських груп: SEB Group (Швеція), Commerzbank (Німеччина), Home Credit Group (Чехія), TBIF (Нідерланди), Volksbanken International (Австрія) тощо. Впродовж 2012 р. простежувалось скорочення частки іноземного банківського капіталу в Україні на 2,4 % порівняно з початком року до 39,5 % на 01.01.2013 р.
Відпливу капіталу (2013 - дотепер).	Характеризується виходом іноземних капіталів з українського банківського ринку, що спричинено важким політичним та економічним становищем України, яке набуло значних масштабів наприкінці 2013 – на початку 2014 р., а також у процесі реформування банківської системи упродовж 2015 р.

За даними Національного банку України, за період 2013-2017 рр. кількість банків з іноземним капіталом в Україні зменшилася на 11, зокрема кількість банків зі 100% іноземним капіталом зменшилася на один, що свідчить про значний вплив іноземних інвестицій із банківського сектору країни, який був зумовлений банківською кризою та нестабільністю політичної та економічної ситуації.

Станом на 01.01.2018 р. із 82 працюючих (що мають ліцензію) в Україні банків 38 фінансових установ – з іноземним капіталом (на 01.01.2014 – 49 банків з іноземним капіталом із 162 працюючих), у тому числі 18 – зі 100% іноземним капіталом (на 01.01.2014 – 19) (рис. 1)[5].

Традиційним показником, який характеризує участь іноземного капіталу в банківській системі країни, є наявність у статутному капіталі банку частки, яка належить нерезиденту. За даними Національного банку України, частка іноземного капіталу в банківській системі України за останні п'ять років постійно змінювалася і станом на 01.01.2018 р. становила 54,7%, що є найбільшим показником за останні 15 років (рис. 2). Окремо слід зазначити, що банківські установи з іноземним капіталом виявилися більш стійкими в кризовий період, про що свідчить випередження темпу падіння кількості банків, що мають ліцензію, порівняно з темпом падіння кількості діючих банків з іноземним капіталом.

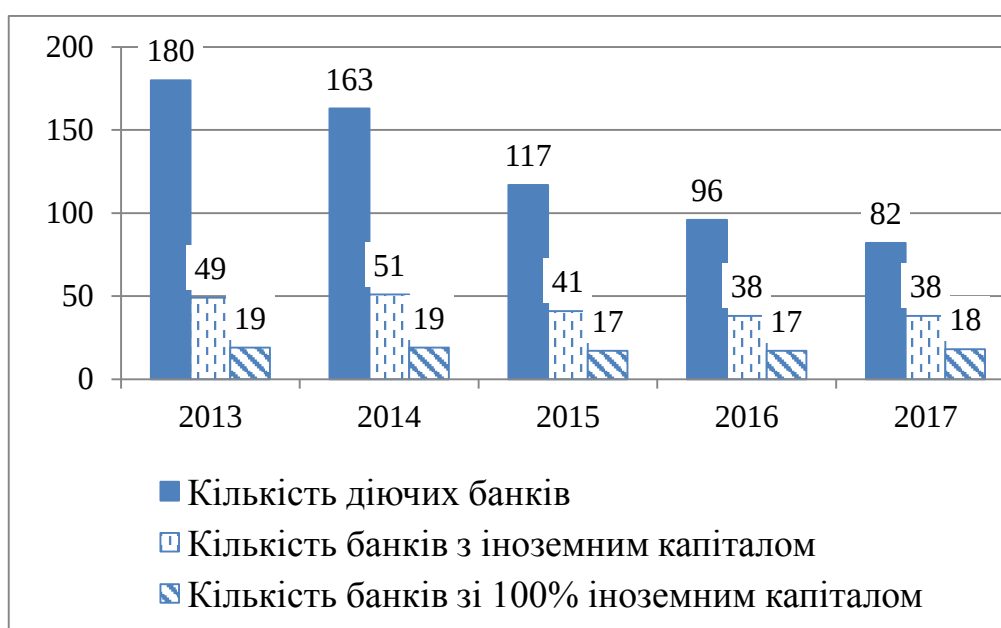

Рис. 1. Кількість банків в Україні у 2013-2017 рр., од.[5]

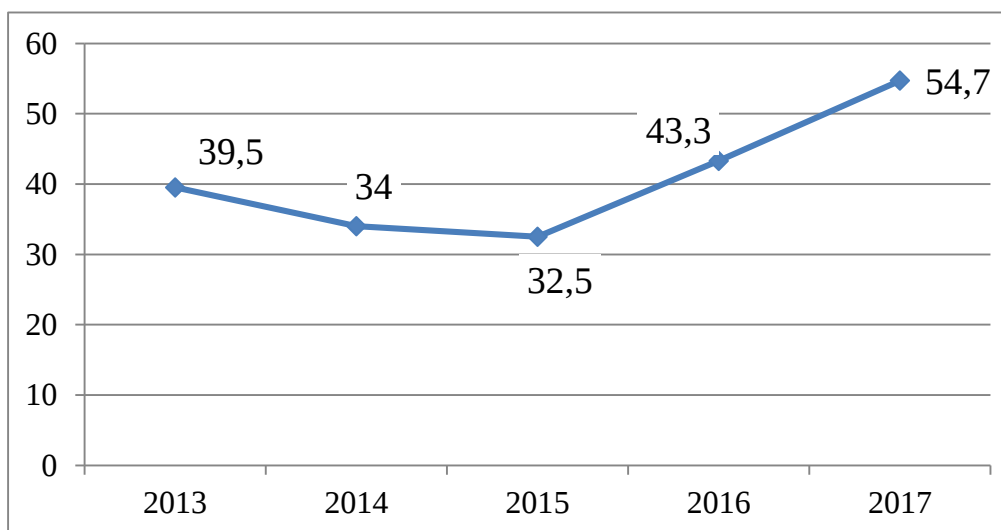

Рис. 2. Частка іноземного капіталу в банківській системі України у 2013-2017 рр., % [5]

Як зазначають О. Дзюблюк та О. Владимир, входження іноземних банків у банківську систему України спричинене глобалізацією та інтеграцією, є об'єктивно необхідним процесом, що сприяє припливу капіталу, пожевженню ринкової конкуренції, поліпшенню банківського обслуговування. Водночас цей процес не позбавлений певних ризиків, наприклад загрози втрати вітчизняними банками власних позицій на валютному ринку України [4, с. 30]. Висока залежність вітчизняної фінансової системи від світової робить банківський сектор країни особливо чутливим до коливань валютних курсів і обумовлює додаткові ризики у випадку стрімкого відтоку іноземного капіталу.

Варто зауважити, що упродовж досліджуваного періоду у структурі власності банківської системи відбулися значні перегрупування. Так, станом на 01.01.2018 р. структура власності активів банківської системи України представлена таким чином: банки з приватним українським капіталом складають близько 13%, банки іноземних банківських груп – 35%, державні банки – 52% [5].

Сьогодні у банківській системі України присутній та працює капітал шведської SEB Group (ПАТ “СЕБ Корпоративний Банк”), американського холдингу Citigroup (ПАТ “Сітібанк”), французьких груп Credit Agricole Group (ПАТ “Креді Агріколь Банк”) та BNP Paribas (АТ “Укрсиббанк”), італійської групи Unicredit (ПАТ “Укрсоцбанк”), німецького банку Deutsche Bank (ПАТ “Дойче Банк ДРУ”), польського банку PKO Bank Polski (ПАТ “Кредобанк”), російського банку “Сбербанк” та інші. Донедавна усі ці банки у банківській системі України найменувалися банками з іноземним капіталом. Від 01.01.2016 р. Національний банк України об'єднав усі банки, власниками контрольних пакетів акцій яких є іноземні банківські установи, у групу “Банки іноземних банківських груп”. Відповідно до нових критеріїв до групи “Банки іноземних банківських груп” входять установи, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам, у власності яких є контрольний пакет акцій щонайменше однієї банківської установи. В результаті у статистиці НБУ було виокремлено групу з 25 дочірніх банків, материнські компанії яких зареєстровані та працюють за кордоном [5].

Найбільшими за розміром сплаченого статутного капіталу інвесторами у банківську систему України є банки Росії (30 % статутного капіталу банківської системи України), Італії (6 %), Кіпру (2,5 %), Австрії (2 %), Угорщини (2 %), Франції (2 %) та Греції (2 %). Натомість розмір інвестицій з боку резидентів Польщі, Нідерландів, ФРН, Швеції, Туреччини, США, Бельгії, Люксембургу є незначним та не перевищує по кожній країні 1 % статутного капіталу банківської системи України. Одним із провідних інвесторів у банківську систему України також є Європейський банк реконструкції та розвитку, що володіє 30 % статутного капіталу АТ “Райффайзен банк Аваль” та 40 % статутного капіталу АТ “Укрсиббанк”, що загалом забезпечує

його частку у статутному капіталі банківської системи України на рівні 1,5 % [5].

Поряд із кількісним зменшенням банків з іноземним капіталом, досить істотним є їх вплив на розвиток вітчизняного банківського сектору, оскільки дані банки концентрують 47 % власного капіталу, 34 % активів та 32 % зобов'язань банківської системи, 36 % кредитного портфеля юридичних осіб та 54 % кредитного портфеля фізичних осіб, 37 % залучених коштів юридичних осіб та 26 % вкладів населення. Відповідно, це забезпечує їм домінуючу позицію у сфері кредитування населення та вагомий рівень присутності у всіх інших сегментах банківського ринку – кредитуванні юридичних осіб, залученні коштів підприємств та вкладів фізичних осіб [6].

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Таким чином, наявність банків з іноземним капіталом в Україні, з одного боку, має позитивний вплив на розвиток фінансової системи, сприяє залученню іноземних інвестицій, розширенню ресурсної бази та соціально-економічного розвитку. Однак є досить серйозні фінансові й економічні ризики швидкого зростання частки іноземного банківського капіталу, пов'язані з можливою втратою суверенітету у сфері грошово-кредитної політики, можливим посиленням нестабільності, несподіваними коливаннями ліквідності банків, спекулятивними змінами попиту і пропозиції на грошово-кредитному ринку, можливим відпливом фінансових ресурсів.

За останнє десятиріччя приплив іноземного капіталу значною мірою скоригував стратегію розвитку вітчизняних банків. Банки вимушені трансформуватися: змінювати наявні організаційні структури на досконаліші, розширювати спектр послуг, у тому числі вдосконалювати механізм надання кредитів і зрештою ставати більш привабливими та відкритими для клієнтів. Крім того, під впливом іноземних банків вітчизняні банки мають загрозу втрати своєї частки на ринку та погіршення конкурентоспроможності, тому вони вимушені швидко реагувати на умови середовища, що дасть змогу наблизитися до показників діяльності іноземних банків, що в результаті позитивно вплине на їх конкурентні позиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баришевська І. В. Банківська система України: реалії та перспективи / І. В. Баришевська, А. В. Камашев // *Modern Economics*. – 2017. – № 5. – С. 6-12.
2. Вовчак О. Д. Оцінка сучасного стану розвитку банків іноземних банківських груп в Україні / О. Д. Вовчак, Г. В. Миськів // *Scientific Journal “ScienceRise”*. – 2016. – №8/1(25). – С. 37-42.
3. Гірченко Т. Д. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку банків іноземних банківських груп в Україні / Т. Д. Гірченко, О. О. Стороженко, О. П. Шейко // *Глобальні та національні проблеми економіки*. – 2017. – Вип. 16. – С. 670-675.
4. Дзюблюк О. В. Іноземний капітал у банківській системі України: вплив на розвиток валютного ринку та діяльність банків /

О. В. Дзюблук, О. І. Владимир // Вісник Національного банку України. – 2014. – №4. – С. 27-33.

5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

6. Офіційний сайт ASN [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://asn.in.ua/ua/news>.

7. Суторміна К. М. Ефективність діяльності банків з іноземним капіталом у банківській системі України / К. М. Суторміна, М. П. Репецька // Агросвіт. – 2017. – № 8. – С. 65-70.

REFERENCES

1. Baryshevska, I. V. and Kamashev, A. V. (2017), Bankivska systema Ukrainy: realii ta perspektyvy, Modern Economics, 5, 6-12.

2. Vovchak, O. D. and Myskiv, G. V. (2016), Otsinka suchasnogo stanu rozvytku bankiv inozemnyh bankivskyh grup v Ukraini, Scientific Journal «ScienceRise», 8, 37-42.

3. Girchenko, T. D., Storozhenko, O. O. and Sheiko, O. P. (2017), Analiz suchasnogo stanu ta perspektyvy rozvytku bankiv inozemnyh bankivskyh grup v Ukraini, Globalni ta natsionalni problem ekonomiky, 16, 670-675.

4. Dzyublyuk, O. V. and Vladymyr, O. I. (2014), Inozemnyi capital y bankivskiy systemi Ukrainy: vplyv na rozvytok valyutnogo rynku ta diyalnist bankiv, Visnyk Natsionalnogo banku Ukrainy, 4, 27-33.

5. Sait Natsionalnogo banku Ukrainy, available at : bank.gov.ua.

6. Sait ASN, available at : asn.in.ua/ua/news.

7. Sutormina, K. M. and Repetska, M. P. (2017), Efektyvnist diyalnosti bankiv z inozemnym kapitalom u bankivskiy systemi Ukrainy, Agrosvit, 8, 65-70.